

**SUN’IY INTELLEKTNING FILOLOGIYA VA TIL O‘RGANISHDAGI O‘RNI
VA AHAMIYATI****Alijonova Gulsanam***O‘qish joyi: Namangan Davlat Universiteti**Tel: +998 947221811**Email: gulsanamalijonova07@gmail.com*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada sun’iy intellekt texnologiyalarining filologiya va til o‘rganish jarayonidagi o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Ayniqsa, zamonaviy lingvistik tadqiqotlar, matn tahlili, tarjima va leksik-semantik jarayonlarda sun’iy intellektning roli yoritiladi. Shuningdek, uning afzalliklari va ayrim cheklovlari haqida fikr yuritiladi. Bugungi kunda ushbu texnologiyalar nafaqat ilmiy izlanishlarda, balki kundalik o‘quv jarayonida ham faol qo‘llanilayotgani bilan ahamiyatlidir.*

Kalit so‘zlar: *Sun’iy intellekt, filologiya, lingvistika, matn tahlili, semantika, tarjima*

Abstract: *This article analyzes the role of artificial intelligence in philology and linguistics. Special attention is given to text analysis, lexical-semantic processes, translation, and corpus linguistics. The advantages and limitations of AI are also discussed. Moreover, the article highlights how these technologies are increasingly used in everyday learning practices.*

Keywords: *Artificial intelligence, philology, linguistics, text analysis, semantics, translation..*

Аннотация; *В данной статье анализируется роль искусственного интеллекта в филологии и лингвистике. Особое внимание уделяется анализу текста, лексико-семантическим процессам, переводу и корпусной лингвистике. Также рассматриваются преимущества и ограничения искусственного интеллекта. Кроме того, в статье подчеркивается, что данные технологии всё шире используются в повседневной учебной практике.*

Ключевые слова: *Искусственный интеллект, филология, лингвистика, анализ текста, семантика, перевод.*

Kirish

Hozirgi globallashuv davrida tillarni o‘rganish va o‘rganish metodikasi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Filologiya nafaqat tilni o‘rganish, balki uning tuzilishi, ma’nosi va qo‘llanilish qonuniyatlarini tadqiq etuvchi fan sifatida rivojlanib bormoqda. Shu nuqtai nazardan, sun’iy

intellekt texnologiyalarining filologiya sohasiga kirib kelishi yangi ilmiy yondashuvlarni shakllantirmoqda.

Shaxsiy kuzatuvimga ko‘ra, avvallari til o‘rganish ko‘proq an‘anaviy usullarga tayangan bo‘lsa, hozirgi kunda talabalar mustaqil ravishda ham katta natijalarga erisha olmoqda. Bu esa aynan sun‘iy intellekt vositalari bilan bevosita bog‘liqdir.

Sun‘iy intellekt yordamida til hodisalarini tahlil qilish, katta hajmdagi matnlarni o‘rganish va ularni tizimlashtirish imkoniyati paydo bo‘ldi. Bu esa lingvistik tadqiqotlarning aniqligi va tezligini oshirmoqda. Ayniqsa, ilmiy izlanish olib borayotgan talabalar uchun bu juda katta qulaylik yaratadi.

Asosiy qism

Filologiya sohasida sun‘iy intellektning qo‘llanilishi bir necha yo‘nalishda namoyon bo‘ladi va bu jarayon kundan-kunga yanada kengayib bormoqda. Avvalo, u matn tahlili (text analysis) jarayonida muhim rol o‘ynaydi. Sun‘iy intellekt algoritmlari yordamida matndagi so‘zlar chastotasi, ularning kontekstdagi ma‘nosi va grammatik tuzilishi chuqur tahlil qilinadi. Bu esa stilistika va diskurs tahlili kabi yo‘nalishlarda katta ahamiyatga ega. Masalan, badiiy matnlarni tahlil qilishda muallif uslubini aniqlash, uning individual til xususiyatlarini ochib berish yoki takroriy birliklarni topishda AI juda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi. Hatto ayrim hollarda turli mualliflarning uslublarini solishtirish orqali anonim matn muallifini aniqlash imkoniyati ham mavjud.

Shuningdek, sun‘iy intellekt leksik-semantik tahlil jarayonida ham keng qo‘llaniladi. Masalan, bir so‘zning turli kontekstlarda qanday ma‘no anglatishini aniqlash, sinonim va antonimlarni topish, ko‘p ma‘noli birliklarni ajratish, hatto yashirin yoki ikkilamchi ma‘nolarni aniqlash imkoniyati mavjud. Bu jarayon ayniqsa tarjima va izohli lug‘atlar tuzishda muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, yangi so‘zlarning paydo bo‘lishi va ularning tilga kirib kelish jarayonini kuzatishda ham sun‘iy intellektdan samarali foydalanilmoqda.

Ba‘zan shuni ham sezaman: ayrim so‘zlarning nozik ma‘nolarini tushunishda inson tajribasi hali ham ustunlik qiladi. Masalan, kinoya, istehzo yoki obrazli ifodalarni sun‘iy intellekt har doim ham to‘g‘ri talqin qila olmaydi. Chunki bunday ma‘nolar ko‘pincha madaniy kontekst, tarixiy tajriba yoki muallifning individual dunyoqarashi bilan bog‘liq bo‘ladi. Bu esa filologiyada inson omili nechog‘li muhim ekanini yana bir bor ko‘rsatadi.

Tarjima jarayonida ham sun‘iy intellektning o‘rni beqiyosdir. Zamonaviy tarjima tizimlari nafaqat so‘zma-so‘z tarjima qiladi, balki gapning umumiy mazmunini tushunishga harakat qiladi. Ayniqsa, neyron tarmoqlarga asoslangan tarjima tizimlari kontekstni hisobga olishga intiladi va natijada tarjima sifati sezilarli darajada yaxshilanadi. Shunga qaramay, milliy koloritga ega iboralar, maqollar yoki frazeologizmlarni tarjima qilishda xatoliklar uchrab

turadi. Ba’zi hollarda esa matnning hissiy ohangi yoki uslubiy ranglari to‘liq saqlanib qolmaydi.

Bundan tashqari, sun’iy intellekt korpus lingvistikasida ham keng qo‘llanilmoqda. Korpus bu katta hajmdagi matnlar to‘plami bo‘lib, ularni tizimli ravishda tahlil qilish orqali til qonuniyatlari o‘rganiladi. Masalan, ma’lum bir so‘zning qaysi davrda ko‘proq ishlatilgani, qanday kontekstlarda uchrashi yoki uning ma’nosi vaqt o‘tishi bilan qanday o‘zgarganini aniqlash mumkin. Bu esa tarixiy lingvistika, sotsiolingvistika va zamonaviy tilshunoslik uchun juda foydalidir. Shu bilan birga, korpuslar asosida grammatik modellarning ham shakllanishi kuzatiladi.

Til o‘rganish jarayonida esa AI asosidagi dasturlar o‘quvchilarning talaffuzini tekshiradi, grammatik xatolarini ko‘rsatadi va individual mashqlar taklif qiladi. Eng muhimi, bu tizimlar foydalanuvchining bilim darajasiga moslashib boradi. Men o‘zim ham ingliz tilini o‘rganishda shunday vositalardan foydalanaman va ayniqsa yozma nutqimni rivojlantirishda ularning foydasini sezganman. Eng qulay tomoni shundaki, xatolar darhol ko‘rsatiladi va ularni tuzatish imkoniyati mavjud bo‘ladi. Bundan tashqari, ayrim ilovalar nutqni tanib olish orqali talaffuz ustida ishlash imkonini ham beradi.

Shu bilan birga, sun’iy intellektning ayrim cheklovlari ham mavjud. U tilning barcha nozik jihatlarni, ayniqsa, pragmatik ma’no, madaniy kontekst va yashirin mazmunlarni to‘liq anglay olmaydi. Natijada ayrim hollarda noto‘g‘ri yoki yuzaki xulosalar yuzaga kelishi mumkin. Bundan tashqari, faqat texnologiyaga tayanib qolish o‘quvchining mustaqil fikrlash qobiliyatiga salbiy ta’sir qilishi ehtimoli ham bor. Shuning uchun sun’iy intellektdan foydalanishda muvozanatni saqlash muhim deb o‘ylayman.

Umuman olganda, sun’iy intellekt filologiya va tilshunoslik sohasida katta imkoniyatlar yaratmoqda. U ilmiy tadqiqotlarni tezlashtiradi, tahlil jarayonini yengillashtiradi va yangi yondashuvlarni shakllantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, inson tafakkuri va tajribasi bilan uyg‘un holda qo‘llanilgandagina u eng samarali natijalarni beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, sun’iy intellekt bugungi kunda filologiya va til o‘rganish sohasida muhim innovatsion vositaga aylanib bormoqda. U lingvistik tadqiqotlarni sezilarli darajada soddalashtiradi, katta hajmdagi matnlarni qisqa vaqt ichida tahlil qilish imkonini beradi va ta’lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Ayniqsa, matn bilan ishlash, tarjima qilish va til o‘rganish jarayonlarida uning imkoniyatlari kengayib borayotgani yaqqol seziladi. Shu jihatdan qaraganda, sun’iy intellekt nafaqat yordamchi texnologiya, balki filologiya rivojiga ta’sir ko‘rsatayotgan muhim omillardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Shu bilan birga, u inson tafakkuri, til sezgisi va ijodiy yondashuvni to‘liq almashtira olmaydi. Til faqatgina grammatik qoidalar yoki so‘zlar yig‘indisidan iborat emas, balki u

insonning madaniyati, dunyoqarashi va his-tuyg‘ulari bilan chambarchas bog‘liq murakkab tizimdir. Aynan shu jihatlar sababli ayrim nozik ma’nolar, yashirin mazmunlar yoki obrazli ifodalarni tushunishda inson omili hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lib qolmoqda.

Shaxsiy fikrimcha, eng to‘g‘ri yondashuv bu sun’iy intellektdan oqilona va muvozanatli tarzda, ya’ni yordamchi vosita sifatida foydalanishdir. U o‘quvchiga yo‘l-yo‘riq ko‘rsatishi, xatolarini tahlil qilib berishi va bilimini mustahkamlashda yordam berishi mumkin, biroq mustaqil fikrlash o‘rnini egallamasligi kerak. Agar sun’iy intellekt imkoniyatlaridan to‘g‘ri va ongli ravishda foydalanilsa, u nafaqat til o‘rganish jarayonini yengillashtiradi, balki ilmiy izlanishlar sifatini ham yangi bosqichga olib chiqadi.

Umuman olganda, sun’iy intellekt va inson tafakkurining uyg‘unligi kelajak filologiyasi uchun eng samarali yo‘l hisoblanadi. Shu uyg‘unlik orqali tilni chuqurroq anglash, uni rivojlantirish va yangi ilmiy natijalarga erishish imkoniyati yanada kengayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abduazizov, A. A. Tilshunoslik nazariyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
2. Mahmudov, N. M. Til va nutq madaniyati. – Toshkent: Fan, 2013.
3. Nurmonov, A., Mahmudov, N. O‘zbek tilining nazariy grammatikasi. – Toshkent: Fan, 2001.
4. Jurafsky, D., Martin, J. H. Speech and Language Processing. – Stanford University, 2023.
5. Russell, S., Norvig, P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. – Pearson, 2021.
6. Koehn, P. Neural Machine Translation. – Cambridge University Press, 2020.